

Дідківська О.Г., канд. екон. наук, старша наукова співробітниця відділу соціально-економічної безпеки, Інститут демографії та досліджень якості життя імені Михайла Птухи НАН України, бул. Тараса Шевченка, 60, Київ, 01032, Україна, email: o_didkivska@ukr.net, ORCID iD: <http://orcid.org/0000-0002-0969-4198>

ІНТЕГРАЛЬНИЙ ІНДИКАТОР AROPE ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЙОГО ЗАСТОСУВАННЯ В УКРАЇНІ¹

У статті досліджено методологічні засади інтегрального індикатора AROPE (At Risk of Poverty or Social Exclusion) як одного з головних інструментів оцінювання бідності та соціального відторгнення в країнах Європейського Союзу. Обґрунтовано необхідність використання багатовимірного підходу до аналізу соціальної вразливості населення в умовах зростання соціально-економічних ризиків, демографічних трансформацій і посилення нерівності. Визначено, що традиційні підходи до вимірювання бідності, засновані переважно на оцінюванні доходів населення, не дозволяють повною мірою відобразити масштаби соціальної вразливості та ризиків соціального відторгнення. Розкрито сутність і структуру інтегрального індикатора AROPE, охарактеризовано його основні складові: ризик монетарної бідності, тяжку матеріальну та соціальну депривацію, а також дуже низьку інтенсивність праці домогосподарств. Досліджено можливості використання методології AROPE в Україні в контексті гармонізації національної статистики з європейськими стандартами. Визначено основні обмеження її застосування, пов'язані з наслідками повномасштабної війни, внутрішнім переміщенням населення, втратою житла та джерел доходу, руйнуванням соціальної інфраструктури й обмеженням доступу до базових послуг. Обґрунтовано необхідність адаптації методології AROPE до українських реалій шляхом врахування специфічних чинників соціальної вразливості, характерних для воєнного та повоєнного періодів. У статті обґрунтовуються можливості використання інтегрального індикатора AROPE як методологічної основи модернізації системи моніторингу бідності та соціального відторгнення в Україні, а також у визначенні напрямів адаптації його складових до сучасних умов воєнного часу. Практичне значення отриманих результатів полягає у можливості їх використання для вдосконалення державної соціальної політики, підвищення ефективності моніторингу соціальної вразливості населення та наближення національної системи оцінювання бідності до європейських стандартів.

Ключові слова: AROPE, бідність, соціальне відторгнення, соціальна вразливість, матеріальна депривація, соціальна політика, еквівалентний дохід, Євростат, рівень життя населення, соціальна статистика.

Didkivska O.H., Cand. of Econ. Sci., Senior research fellow, Department of Social and Economic Security, Mykhailo Ptoukha Institute for Demography and Life Quality Research of the NAS of Ukraine, 60, Tarasa Shevchenko Blvd, Kyiv, 01032, Ukraine, email: o_didkivska@ukr.net, ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-0969-4198>

¹ Статтю підготовлено в межах науково-дослідної роботи “Модель соціального захисту населення на підґрунті мультисуб’єктного управління” (номер державної реєстрації 0124U004849), фінансованої НАН України. При підготовці статті штучний інтелект не використовувався. Відсутній будь-який конфлікт фінансових або особистих інтересів, який міг би вплинути на написання та публікацію цієї статті.

INTEGRATED AROPE INDICATOR AND PROSPECTS FOR ITS APPLICATION IN UKRAINE

The article examines the methodological foundations of the AROPE (At Risk of Poverty or Social Exclusion) indicator as one of the key instruments for assessing poverty and social exclusion in the European Union. The study substantiates the need for a multidimensional approach to the analysis of social vulnerability of the population under conditions of increasing socio-economic risks, demographic transformations, and growing inequality. It is determined that traditional poverty measurement approaches based primarily on income assessment are insufficient for capturing the full scope of social vulnerability and risks of social exclusion. The essence and structure of the AROPE integrated indicator are analysed, and its main components are characterised, including the at-risk-of-poverty rate, severe material and social deprivation, and very low work intensity of households. The study highlights the advantages of the integrated approach used within the European statistical system, which enables a more comprehensive assessment of poverty and social exclusion compared to conventional monetary indicators. Particular attention is paid to the prospects of applying the AROPE methodology in Ukraine in the context of harmonising national statistics with European standards. The main limitations to its implementation are identified, including the consequences of the full-scale war, internal displacement of the population, loss of housing and sources of income, destruction of social infrastructure, and restricted access to basic social services. The necessity of adapting the AROPE methodology to Ukrainian realities by incorporating specific factors of social vulnerability characteristic of wartime and post-war recovery is substantiated. The paper demonstrates the possibilities of using the AROPE indicator as a methodological basis for modernising the system of poverty and social exclusion monitoring in Ukraine and in identifying directions for adapting its components to the challenges of wartime conditions. The practical significance of the obtained results consists in their potential application for improving social policy, enhancing the effectiveness of monitoring social vulnerability of the population, and facilitating the approximation of the Ukrainian poverty assessment system to European standards.

Keywords: AROPE, poverty, social exclusion, social vulnerability, material deprivation, social policy, equivalent income, Eurostat, standard of living, social statistics.

Проблематика бідності та соціального відторгнення посідає важливе місце у сучасних соціально-економічних дослідженнях. В умовах економічної нестабільності, демографічних трансформацій і воєнних викликів виникає необхідність використання комплексних індикаторів, які дозволяють оцінювати не лише рівень доходів населення, але й доступ до базових ресурсів, рівень матеріальної депривації та залученість до ринку праці. У цьому контексті інтегральний індикатор AROPE (At Risk of Poverty or Social Exclusion) є важливим інструментом оцінювання соціальної вразливості населення.

Проблематика бідності та соціального відторгнення є одним із ключових напрямів сучасних соціально-економічних досліджень. У науковій літературі відбулося поступове переосмислення бідності як багатовимірного явища, що охоплює не лише недостатність доходів, але й обмеження доступу до матеріальних ресурсів, соціальних послуг і можливостей повноцінної участі у суспільному житті. Значний внесок у розвиток методології оцінювання бідності зробили А. Аткінсон та Е. Марльє, які обґрунтували необхідність застосування комплексних індикаторів для аналізу соціальної враз-

ливості населення [1]. Автори наголошують, що монетарні показники не дозволяють повною мірою оцінити реальні умови життя населення та масштаби соціальної нерівності.

Важливе значення для розвитку багатовимірної підходу до оцінювання бідності мають дослідження Б. Нолана та К. Вілана [2]. Науковці розглядають бідність як поєднання матеріальної незабезпеченості, соціальної депривації та обмежених можливостей інтеграції у суспільство, наголошуючи на необхідності врахування фактичних умов життя населення та показників доходів.

Серед вітчизняних науковців значний внесок у дослідження проблем бідності зробили вчені Інституту демографії та досліджень якості життя імені Михайла Птухи НАН України. Е.М. Лібанова обґрунтовує необхідність удосконалення системи статистичного моніторингу соціально-економічного становища населення та наголошує на доцільності використання комплексних підходів до оцінювання добробуту населення [3]. Праці Л.М. Черенько присвячені аналізу доходів населення, оцінюванню масштабів бідності, впливу кризових явищ на добробут домогосподарств, а також методології вимірювання соціального відторгнення. Зокрема в цих працях обґрунтована трансформація традиційних проявів бідності у нові форми та оцінено масштаб явища [4]. Дослідження Ю.Л. Когатка спрямовані на вивчення взаємозв'язку між об'єктивними показниками рівня життя та суб'єктивним сприйняттям добробуту населення [5].

О.Ф. Новікова, О.Г., Сидорчук, О.В. Панькова розглядають бідність як одну з головних загроз соціальній стабільності та розвитку держави, а також обґрунтовують необхідність удосконалення механізмів соціального захисту населення в умовах сучасних соціально-економічних викликів [6]. К.В. Бондаревська, Л.Г. Ткаченко та В.В. Онищенко аналізують сучасні тенденції бідності, соціальної нерівності та соціальної вразливості населення України, а також обґрунтовують необхідність удосконалення механізмів соціального захисту в умовах економічної нестабільності, спричиненої пандемією COVID-19 та бойовими діями [7].

У дослідженні С.В. Сіденко значна увага приділяється питанням гармонізації соціальної політики України з європейськими стандартами. Проаналізовано вплив європейської інтеграції на рівень життя населення, соціальний захист, подолання бідності та соціальної нерівності, а також наголошено на необхідності адаптації української системи соціального моніторингу до сучасних підходів ЄС [8].

Методологічні засади інтегрального індикатора AROPE детально розкрито у матеріалах Євростату, де визначено основні структурні компоненти показника². Питання подолання бідності та соціального відторгнення займають важливе місце у документах Європейської Комісії та Організації Об'єднаних Націй, зокрема у Порядку денному у сфері сталого розвитку до 2030 року (European Pillar of Social Rights Action Plan та Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development), де скорочення

² Glossary: At risk of poverty or social exclusion (AROPE). Eurostat. 2024. URL: [https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Glossary:At_risk_of_poverty_or_social_exclusion_\(AROPE\)](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Glossary:At_risk_of_poverty_or_social_exclusion_(AROPE))

масштабів бідності визначено одним з головних напрямів соціальної політики та сталого розвитку³ [9].

Розглянуті праці є важливими для дослідження сучасних підходів до бідності та соціального відторгнення населення. Застосування інтегрального індикатора AROPE сприятиме гармонізації української системи соціального моніторингу з європейськими стандартами. Проте для забезпечення об'єктивного оцінювання масштабів бідності в Україні методологія AROPE має бути адаптована до національних реалій з урахуванням наслідків війни: вимушеного переміщення, втрати житла, нестабільності доходів, обмеженого доступу до соціальних послуг, чим і зумовлюється проблемна ситуація цієї статті.

Метою статті є обґрунтування доцільності використання інтегрального індикатора AROPE як комплексного інструменту оцінювання бідності та соціального відторгнення, а також з'ясування можливостей, обмежень і перспектив адаптації методології його застосування до сучасних умов України.

Проблема бідності та соціального відторгнення протягом останніх десятиліть посідає центральне місце у дослідженнях соціально-економічного розвитку суспільства. В умовах трансформації ринків праці, демографічних змін та економічних криз питання забезпечення належного рівня життя населення набуває особливої актуальності. Традиційне трактування бідності як виключно нестачі доходів поступово трансформувалось у більш комплексне розуміння цього явища, що охоплює широкий спектр соціально-економічних обмежень – від недостатнього доступу до матеріальних ресурсів і базових послуг до обмеження можливостей повноцінної участі в економічному, соціальному та суспільному житті [1]. У науковій літературі дедалі частіше підкреслюється, що оцінювання бідності виключно через показники доходу не дозволяє адекватно відобразити реальний рівень соціальної вразливості населення. Як зазначають Б. Нолан і К. Вілан, монетарні індикатори відображають лише один із вимірів соціально-економічного становища людини, тоді як фактичні умови життя, доступ до соціальних ресурсів і можливості інтеграції у ринок праці можуть суттєво відрізнятися навіть серед домогосподарств з подібним рівнем доходів [2]. У цьому зв'язку у сучасних соціально-економічних дослідженнях активно застосовується багатовимірний підхід до вимірювання бідності, який передбачає використання комплексних індикаторів.

Вітчизняні дослідники також наголошують на необхідності удосконалення підходів до вимірювання бідності. Зокрема, Е.М. Лібанова підкреслює, що сучасна система статистичного моніторингу соціально-економічного становища населення повинна враховувати не лише доходи домогосподарств, але й умови проживання, доступ до соціальних послуг, можливості зайнятості та інші фактори, що визначають реальний рівень добробуту населення [3]. У цьому контексті інтегральні індикатори можуть виступати важливим інструментом для комплексного аналізу соціальної вразливості та розроблення обґрунтованих управлінських рішень.

³ European Pillar of Social Rights Action Plan. Brussels: European Commission, 2021. URL: https://employment-social-affairs.ec.europa.eu/policies-and-activities/european-pillar-social-rights-building-fairer-and-more-inclusive-european-union/european-pillar-social-rights-action-plan_en

Для країн з трансформаційною економікою питання вимірювання бідності набуває ще більшого значення. Україна в умовах економічних реформ, демографічних змін і наслідків повномасштабної війни стикається з новими соціальними викликами: зростанням рівня безробіття, зниженням доходів населення, погіршенням доступу до соціальних послуг і посиленням регіональних диспропорцій. У таких умовах використання інтегральних показників, що дозволяють комплексно оцінювати різні аспекти соціальної вразливості, є надзвичайно важливим для формування ефективної соціальної політики.

Одним з найпоширеніших інструментів оцінювання соціальної вразливості населення в країнах Європейського Союзу є інтегральний показник AROPE. Цей індикатор використовується для визначення частки населення, яке перебуває під ризиком бідності або соціального відторгнення, та посідає важливе місце в системі європейської соціальної статистики. Його ключовою особливістю є поєднання кількох взаємопов'язаних вимірів соціально-економічної вразливості, що дозволяє здійснювати комплексне оцінювання рівня добробуту населення порівняно з традиційними підходами, заснованими виключно на аналізі доходів. Завдяки цьому показник AROPE дає змогу виявляти не лише фінансову неспроможність домогосподарств, але й прояви матеріальної депривації та недостатньої участі населення в економічному житті суспільства⁴.

Широке застосування показника AROPE пов'язане з реалізацією стратегії "Europe 2020", у межах якої скорочення масштабів бідності та соціального виключення було визначено одним з ключових пріоритетів соціально-економічного розвитку Європейського Союзу. У подальшому значення цього індикатора посилюлося в контексті реалізації Європейської опори соціальних прав, а також досягнення Цілей сталого розвитку ООН до 2030 року⁵[9]. У сучасних умовах AROPE є насамперед важливим аналітичним інструментом моніторингу соціального розвитку, оцінювання ефективності державної соціальної політики та формування стратегічних напрямів подолання бідності й соціальної ізоляції. Важливим етапом удосконалення методології AROPE став перегляд його окремих компонентів, здійснений Євростатом у 2021 р. в межах модернізації системи європейських соціальних індикаторів. Необхідність оновлення була зумовлена трансформаціями соціально-економічного середовища, поширенням нових форм соціальної депривації, зростанням значення цифрової інтеграції населення та змінами у структурі зайнятості. У результаті було уточнено підходи до вимірювання матеріальної та соціальної депривації, що дозволило більш адекватно відображати ризики соціального відторгнення та підвищити аналітичну цінність показника [9].

За даними Євростату, у 2025 р. під ризиком бідності або соціального відторгнення в країнах Європейського Союзу перебували 92,7 млн осіб, що становило 20,9% населення ЄС. Порівняно з попереднім роком цей показник дещо знизився (у 2024 р. – 93,3 млн осіб або 21,0% населення), однак масштаби соціальної вразливості залишаються значними, адже фактично кожен п'ятий житель Європейського Союзу продовжує стикатися з ризиками бідності, матеріальної депривації або низької інтенсивності зайня-

⁴ Glossary: At risk of poverty or social exclusion (AROPE).

⁵ European Pillar of Social Rights Action Plan.

тості. Така ситуація підтверджує актуальність подальшого вдосконалення механізмів соціального захисту населення та необхідність використання комплексних індикаторів, здатних відображати багатовимірний характер сучасної бідності⁶.

Методологія визначення інтегрального індикатора AROPE (At Risk of Poverty or Social Exclusion) базується на багатовимірному підході до вимірювання соціальної вразливості населення. На відміну від традиційних показників, що оцінюють бідність виключно через рівень доходів, індикатор AROPE поєднує декілька взаємодоповнюючих характеристик соціально-економічного становища населення, що дозволяє більш комплексно відобразити масштаби соціальної нерівності та ризиків соціального виключення⁷.

Відповідно до методології статистичної служби Європейського Союзу (Євростат), інтегральний показник AROPE охоплює осіб, які перебувають принаймні в одній з трьох ситуацій соціально-економічної вразливості: ризик бідності за доходом; тяжка матеріальна та соціальна депривація; проживання у домогосподарствах з дуже низькою інтенсивністю праці⁸. Основні компоненти індикатора містить таблиця 1.

Таблиця 1

Основні компоненти індикатора AROPE

Компонент	Англійська назва	Сутність показника	Критерій вимірювання
Ризик монетарної бідності	At-risk-of-poverty (AROP)	Частка населення з доходами нижчими за поріг відносної бідності	Доходи нижчі за 60% медіанного еквівалентного доходу країни
Суттєва матеріальна та соціальна депривація	Severe Material and Social Deprivation (SMSD)	Нестача базових матеріальних благ і соціальних ресурсів, які визначаються на рівні домогосподарств та індивідуальному рівні	Наявність щонайменше 7 із 13 ознак депривації
Дуже низька інтенсивність праці	Very Low Work Intensity (VLWI)	Домогосподарства, де дорослі працюють дуже мало протягом року	Менше ніж 20% потенційного робочого часу

Джерело: розроблено автором за: Glossary: At risk of poverty or social exclusion (AROPE); Glossary: Severe material and social deprivation rate (SMSD); Living conditions in Europe – work intensity.

Отже, індикатор AROPE відображає частку населення, яка підпадає під хоча б одну з перелічених категорій. При цьому особи враховуються лише один раз, навіть якщо одночасно відповідають декільком критеріям соціальної вразливості.

⁶ 20.9% of people at risk of poverty or social exclusion. Eurostat. 30.04.2026. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/w/ddn-20260430-1>

⁷ Glossary: At risk of poverty or social exclusion (AROPE).

⁸ Glossary: Severe material and social deprivation rate (SMSD). Eurostat. URL: [https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Glossary:Severe_material_and_social_deprivation_rate_\(SMSD\);](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Glossary:Severe_material_and_social_deprivation_rate_(SMSD);) Living conditions in Europe – work intensity. Eurostat. 2025. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Living_conditions_in_Europe_-_work_intensity; Glossary: At risk of poverty or social exclusion (AROPE).

Першим компонентом інтегрального індикатора є показник ризику бідності за доходом (*At Risk of Poverty – AROP*). Він визначається як частка населення, еквівалентний наявний дохід якого є нижчим за встановлений поріг бідності.

Поріг бідності у країнах Європейського Союзу встановлюється на рівні 60% медіанного еквівалентного наявного доходу населення⁹. Формально цей показник можна представити у вигляді:

$$AROP = \frac{N(y_i < 0.6M_{eq})}{N} \cdot 100, \quad (1)$$

де: $N(y_i < 0.6M_{eq})$ – кількість осіб з доходом нижчим за 60% медіанного доходу; M_{eq} – медіанний еквівалентний дохід населення; N – загальна чисельність населення.

Еквівалентний дохід визначається з урахуванням складу домогосподарства шляхом використання еквівалентної шкали Організації економічного співробітництва та розвитку (Organisation for Economic Co-operation and Development, OECD), що дозволяє порівнювати рівень добробуту домогосподарств різного розміру. Еквівалентний дохід враховує ефект спільного споживання ресурсів усередині сім'ї. Підхід полягає в тому, що потреби домогосподарства з однієї особи суттєво відрізняються від потреб сім'ї з кількома дорослими та дітьми, проте витрати на проживання не зростають пропорційно до кількості членів домогосподарства¹⁰. Саме тому у європейській статистиці використовується еквівалентна шкала OECD, яка дозволяє перерахувати дохід домогосподарства у розрахунку на умовного дорослого члена. Відповідно до модифікованої шкали OECD, першому дорослому члену домогосподарства надається ваговий коефіцієнт 1, а кожному наступному дорослому або особі віком від 14 років – 0,5; кожній дитині віком до 14 років – 0,3. Еквівалентний наявний дохід розраховується шляхом ділення сукупного наявного доходу домогосподарства на суму еквівалентних ваг усіх його членів¹¹.

Другим компонентом індикатора AROPE є показник тяжкої матеріальної та соціальної депривації (*Severe Material and Social Deprivation SMSD*). Він характеризує фактичні обмеження у доступі домогосподарств до базових матеріальних благ і соціальних ресурсів.

Згідно з методологією Євростату, домогосподарство вважається таким, що перебуває у стані тяжкої матеріальної та соціальної депривації, якщо воно не може дозволити собі щонайменше 7 із 13 визначених базових потреб. Основне правило, за яким здійснюється розрахунок показника тяжкої матеріальної та соціальної депривації, полягає в тому, що якщо принаймні половина дорослих, щодо яких є інформація в домогосподарстві, не мають певного показника, то вважається, що діти, які проживають у цьому домогосподарстві, теж позбавлені цього показника. Для дітей і дорослих засто-

⁹ EU statistics on income and living conditions (EU-SILC) methodology. Eurostat. URL: [https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=EU_statistics_on_income_and_living_conditions_\(EU-SILC\)_methodology](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=EU_statistics_on_income_and_living_conditions_(EU-SILC)_methodology)

¹⁰ Glossary: Equivalised disposable income. Eurostat. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Glossary:Equivalised_disposable_income

¹¹ Там само.

совують однаковий перелік 13 показників та єдиний поріг депривації. Проте під час обчислення депривації щодо дітей показникам, які стосуються дорослих, надається менша вага, що дозволяє уникнути надмірної залежності дитячого індикатора від депривації дорослих членів домогосподарства. Крім того, серед депривацій, необхідних для віднесення домогосподарства до категорії тяжко депривованих, щонайменше три мають належати до депривацій домогосподарства (із семи відповідних пунктів, включених до переліку). Отже, при застосуванні тринадцятикомпонентного індикатора до дітей формується оцінка частки дітей, які проживають у “контексті депривації”, тобто у домогосподарствах, що характеризуються матеріальною та соціальною депривацією. Такі дані публікуються Євростатом щорічно¹². Базові потреби відображено в таблиці 2.

Показник тяжкої матеріальної та соціальної депривації визначається за формулою:

$$SMSD = \frac{N_{deprived}}{N} \cdot 100, \quad (2)$$

де: $N_{deprived}$ – кількість осіб, які проживають у домогосподарствах з тяжкою матеріальною та соціальною депривацією; N – загальна чисельність населення.

Цей показник дозволяє оцінити фактичні умови життя населення та доповнює монетарні оцінки бідності, оскільки враховує реальні можливості домогосподарств забезпечувати базові потреби й підтримувати рівень¹³.

Третім компонентом інтегрального показника є частка осіб, які проживають у домогосподарствах з дуже низькою інтенсивністю праці (*Very Low Work Intensity* – *VLWI*). Цей індикатор відображає рівень залученості членів домогосподарства до економічної діяльності та характеризує потенційні ризики довготривалої бідності. Інтенсивність праці визначається як співвідношення фактично відпрацьованих місяців працездатними членами домогосподарства до максимально можливого часу їх зайнятості протягом року. Формально інтенсивність праці можна визначити за формулою:

$$WI = \frac{\sum M_i}{12 \times n}, \quad (3)$$

де: WI – інтенсивність праці; M_i – кількість місяців роботи конкретного i -го члена домогосподарства; n – кількість працездатних членів домогосподарства.

Домогосподарство вважається таким, що має дуже низьку інтенсивність праці, якщо значення показника WI є меншим за 0,2. Методологія *VLWI* застосовується переважно до осіб віком від 0 до 64 років¹⁴.

Загальний інтегральний **індикатор AROPE** визначається як частка населення, що перебуває хоча б в одній з трьох зазначених груп соціально-економічної вразливості. Математично цей показник можна представити як об'єднання трьох множин (формула 4):

$$AROPE = AROP \cup SMSD \cup VLWI \quad (4)$$

або у вигляді частки населення (формула 5):

¹² Glossary: Severe material and social deprivation rate (SMSD).

¹³ Glossary: Severe material and social deprivation rate (SMSD).

¹⁴ Living conditions in Europe – work intensity.

$$AROPE = \frac{N_{AROP} \cup N_{SMSD} \cup N_{VLWI}}{N} \cdot 100, \quad (5)$$

де: N_{AROP} – кількість осіб, які перебувають під ризиком бідності за доходом; N_{SMSD} – кількість осіб, що зазнають тяжкої матеріальної та соціальної депривації; N_{VLWI} – кількість осіб, які проживають у домогосподарствах із дуже низькою інтенсивністю праці; N – загальна чисельність населення.

Таблиця 2

**Індикатори істотної матеріальної та соціальної депривації (SMSD)
у структурі показника AROPE**

Індикатор депривації	Сутність показника (що означає відсутність ресурсу)
Перелік індикаторів на рівні домогосподарств	
Можливість покрити непередбачені витрати	Домогосподарство не може оплатити несподівані витрати власним коштом
Тижнева відпустка поза домом	Неможливість дозволити собі хоча б один тиждень відпочинку на рік поза домом
Заборгованість за платежами	Наявність заборгованості за комунальні послуги, оренду, кредитні платежі
Повноцінне харчування	Неможливість споживати м'ясо, рибу або еквівалентний білковий продукт через день
Опалення житла	Неможливість підтримувати житло достатньо теплим у холодний період
Заміна зношених меблів	Неможливість замінити старі або зношені меблі
Транспортна мобільність	Неможливість користуватися особистим автомобілем або доступним транспортом з фінансових причин
Перелік індикаторів на індивідуальному рівні	
Наявність двох пар взуття	Неможливість мати щонайменше дві пари зручного взуття для різних сезонів
Особисті витрати	Неможливість витратити невелику суму грошей щотижня на власні потреби
Дозвілля	Неможливість регулярно брати участь у платних або безоплатних видах дозвілля
Соціальні контакти	Неможливість хоча б раз на місяць зустрічатися з друзями або родичами
Інтернет-доступ	Відсутність можливості мати підключення до інтернету вдома
Оновлення одягу	Неможливість придбати новий одяг на заміну зношеному

Примітка: особа вважається такою, що перебуває у стані суттєвої матеріальної та соціальної депривації, якщо відчуває щонайменше 7 з 13 зазначених форм депривації.

Джерело: Glossary: Severe material and social deprivation rate (SMSD).

Важливою особливістю методології є те, що особи, які одночасно належать до декількох груп соціальної вразливості, обліковуються лише один раз, що дозволяє уникнути подвійного підрахунку¹⁵. Використання інтегрального індикатора AROPE

¹⁵ Glossary: At risk of poverty or social exclusion (AROPE).

забезпечує ширше розуміння проблем бідності та соціального відторгнення, надає можливість порівнювати показники між країнами Європейського Союзу.

Одним з недоліків індикатора AROPE є використання відносного підходу до оцінювання бідності, оскільки людина вважається такою, що перебуває у зоні ризику бідності, якщо її доходи є нижчими за 60% медіанного доходу країни. Тобто навіть загальне погіршення рівня життя населення не завжди призводить до істотного зростання показника, якщо доходи знижуються у більшості населення одночасно¹⁶.

Показник недостатньо враховує регіональні відмінності у вартості життя. Однак-овий рівень доходу може забезпечувати зовсім різний рівень добробуту залежно від регіону проживання, проте у межах методології AROPE ці диспропорції відображаються лише частково¹⁷.

Важливо чітко розмежовувати офіційне застосування показника AROPE у країнах Європейського Союзу та перспективи його впровадження в українську статистичну практику. Інтегральний індикатор AROPE є офіційним показником соціальної статистики ЄС і розраховується Євростатом на основі даних обстеження доходів і умов життя населення за методологією EU-SILC¹⁸.

Для України офіційний розрахунок показника AROPE наразі не здійснюється, а відповідні дані відсутні у статистичних базах Євростату. У цьому зв'язку AROPE доцільно розглядати не як уже впроваджений інструмент державної статистики, а як перспективний методологічний орієнтир для оновлення національної системи моніторингу бідності та соціального відторгнення. Важливим кроком у цьому напрямі стало запровадження в Україні у 2026 р. обстеження доходів і умов життя населення за методологією EU-SILC, що здійснюється Державною службою статистики України в межах гармонізації національної статистики з європейськими стандартами¹⁹. Водночас цей процес свідчить насамперед про наближення процедури та інструментарію збору даних до вимог ЄС, а не про повну інтеграцію України до системи регулярного офіційного розрахунку показника AROPE.

Сьогодні система оцінювання бідності в Україні ґрунтується на поєднанні нормативного, монетарного та соціологічно-статистичного підходів. Її нормативною основою є прожитковий мінімум, який відповідно до Закону України “Про прожитковий мінімум” визначається як вартісна величина набору продуктів харчування, непродовольчих товарів і послуг, достатніх для забезпечення нормального функціонування організму людини та задоволення основних соціальних і культурних потреб²⁰. Попри широке використання цього показника для визначення державних соціальних га-

¹⁶ EU statistics on income and living conditions (EU-SILC) methodology.

¹⁷ Urban-rural Europe – income and living conditions. Eurostat. 2024. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Urban-rural_Europe_-_income_and_living_conditions

¹⁸ Glossary: At risk of poverty or social exclusion (AROPE).

¹⁹ Обстеження доходів і умов життя (EU-SILC). Державна служба статистики України. 2026. URL: <https://survey.stat.gov.ua/>

²⁰ Закон України “Про прожитковий мінімум” від 15.07.1999 р. № 966-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/966-14>

рантій, допомог і виплат, його аналітичні можливості щодо вимірювання реальної бідності є обмеженими. Це зумовлено тим, що прожитковий мінімум не завжди адекватно відображає фактичну вартість життя, регіональні відмінності та новітні форми соціальної вразливості населення.

Крім нормативного підходу, в Україні використовуються показники абсолютної та відносної бідності, деприваційні індикатори, а також самооцінки матеріального становища населення. Абсолютний підхід дає змогу визначити, чи достатньо ресурсів має людина для задоволення базових потреб, тоді як відносний підхід характеризує ступінь відставання рівня доходів від загальноприйнятих стандартів добробуту в суспільстві. Деприваційний підхід оцінює не лише рівень доходів, але й фактичні умови життя, доступ до товарів, послуг і можливостей, необхідних для повноцінної участі в суспільному житті. На відміну від цих підходів, методологія AROPE інтегрує зазначені виміри в єдиний комплексний показник, що дозволяє більш повно оцінювати масштаби соціальної вразливості населення²¹.

В Україні чинною залишається Методика комплексної оцінки бідності, затверджена спільним наказом Міністерства соціальної політики України, Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, Міністерства фінансів України, Державної служби статистики України та Національної академії наук України від 18 травня 2017 р. № 827/403/507/113/232²². Методика базується на поєднанні монетарних, деприваційних і соціально-статистичних підходів до оцінювання бідності та використовується для здійснення державного моніторингу соціально-економічного становища населення. Проте сучасні соціально-економічні зміни, наслідки повномасштабної війни, масштабне внутрішнє переміщення населення, зростання ризиків втрати житла, роботи та доступу до соціальних послуг зумовлюють необхідність подальшого удосконалення цієї методики та її адаптації до сучасних викликів.

Додатковим джерелом інформації про рівень життя населення в умовах війни є дослідження Світового банку “Listening to Citizens of Ukraine Survey”, яке дозволяє швидко відстежувати зміни матеріального становища домогосподарств, доступу до базових послуг, рівня соціальної вразливості та наслідків воєнних ризиків для населення²³. Водночас результати таких досліджень ґрунтуються переважно на соціологічних опитуваннях і не забезпечують врахування всієї повноти багатовимірного характеру бідності та соціального відторгнення. Саме тому особливої актуальності набуває впровадження комплексних інтегральних індикаторів, зокрема методології AROPE, яка поєднує оцінювання доходів, матеріальної та соціальної депривації, а також рівня залученості населення до ринку праці. У перспективі адаптація цього

²¹ Glossary: At risk of poverty or social exclusion (AROPE).

²² Наказ Міністерства соціальної політики України, Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, Міністерства фінансів України, Державної служби статистики України, Національної академії наук України “Про затвердження Методики комплексної оцінки бідності” від 18.05.2017 р. № 827/403/507/113/232. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0728-17#n8>

²³ Опитування “Дослухаючись до громадян України”. Моніторинг умов життя в Україні: оновлення за осінь 2025 року. Світовий банк. 2025. URL: <https://www.worldbank.org/uk/country/ukraine/brief/listening-to-citizens-of-ukraine-survey>

підходу до українських реалій може стати важливим кроком до формування сучасної системи моніторингу бідності, сумісної з європейськими статистичними стандартами та здатної більш повно відображати масштаби соціальної вразливості населення в умовах воєнного та повоєнного розвитку держави.

Україна сьогодні стикається з низкою проблем, які ускладнюють її повноцінне впровадження методології AROPE. Насамперед це пов'язано з наслідками повномасштабної війни, що вплинула на систему державної статистики та можливість збору достовірних даних. Однією з головних проблем є обмеженість статистичної інформації. Частина територій України перебуває в зоні бойових дій або тимчасової окупації, тому проведення повноцінних статистичних досліджень є неможливим, через що виникають труднощі з отриманням достовірних даних про доходи населення, житлові умови, рівень матеріальної депривації та зайнятості домогосподарств.

Складною залишається ситуація навколо внутрішньо переміщених осіб та українських шукачів притулку за кордоном. Мільйони людей були змушені змінити місце проживання, що ускладнює формування статистичних баз і проведення довгострокових спостережень. Через це частка населення може залишатися поза статистичним обліком.

Проблемою є також невідповідність окремих українських статистичних показників стандартам Європейського Союзу. Методологія AROPE потребує регулярних і деталізованих даних про доходи, умови життя та зайнятість населення. В Україні така інформація поки що збирається не в повному обсязі або з обмеженнями.

Окремим викликом стала зміна самої структури бідності в умовах війни. Для населення сьогодні важливими є не лише рівень доходів або матеріальне забезпечення, але й безпека, доступ до укриттів, стабільне електропостачання, можливість дистанційного навчання та доступ до цифрових послуг. Водночас класична методологія AROPE була сформована переважно для умов мирного часу, тому не враховує сучасні українські реалії.

Додатковою проблемою залишаються обмежені фінансові та інституційні ресурси держави. Впровадження методології AROPE потребує трансформації системи державної статистики, адаптації обстежень домогосподарств до стандартів ЄС, розвитку цифрових реєстрів та обміну даними між державними установами. В умовах війни значна частина державних ресурсів спрямовується на оборонні потреби та підтримку функціонування соціальної сфери, що ускладнює реалізацію таких реформ.

Водночас ці труднощі не означають, що використання методології AROPE є нецільним для України. Навпаки, вони свідчать про необхідність поступової адаптації європейських підходів до українських умов: узгодити статистичні дані зі стандартами EU-SILC та доповнити методологію показниками, що враховують наслідки війни. До таких показників можна віднести: втрату житла, вимушене переміщення, перебої з електро- та водопостачанням, втрату роботи, обмежений доступ до освіти, медицини та соціальних послуг тощо. Саме тому впровадження AROPE доцільно розглядати як важливий напрям модернізації системи соціального моніторингу та наближення України до європейських стандартів соціальної політики.

Висновки. Досвід країн Європейського Союзу демонструє, що навіть за умов високих соціальних стандартів та розвинених систем соціального захисту проблема бідності залишається актуальним викликом державної політики. У цьому зв'язку особливого значення набуває використання інструментів, здатних комплексно оцінювати масштаби соціальної вразливості населення. Одним із таких інструментів є інтегральний індикатор AROPE, який забезпечує моніторинг ризиків бідності та соціального відторгнення, слугує інформаційною основою для формування соціальної політики та дозволяє оцінювати результативність заходів, спрямованих на підвищення добробуту населення і зменшення соціальної нерівності.

За результатами дослідження, інтегральний індикатор AROPE є ефективним інструментом комплексного оцінювання бідності та соціального відторгнення в країнах Європейського Союзу, який відрізняється від традиційних підходів, орієнтованих переважно на оцінювання доходів населення, методологія AROPE дозволяє враховувати різні аспекти соціальної вразливості та забезпечує більш повне розуміння причин і масштабів бідності.

Використання методології AROPE становить значний практичний інтерес для України в умовах європейської інтеграції та реформування системи соціального захисту. Запровадження обстеження доходів і умов життя населення за методологією EU-SILC створює передумови для гармонізації національної статистики з європейськими стандартами та розширює можливості застосування сучасних підходів до моніторингу бідності й соціальної вразливості населення. Водночас результати дослідження засвідчили, що адаптація методології AROPE до української практики потребує врахування специфіки сучасних соціально-економічних процесів. Повномасштабна війна суттєво трансформувала структуру бідності та соціального відторгнення, посиливши вплив таких чинників, як вимушене переміщення населення, втрата житла та джерел доходу, руйнування соціальної інфраструктури, обмеження доступу до соціальних, медичних і освітніх послуг, а також зростання безпекових ризиків. За таких умов актуальним завданням стає адаптація європейських підходів до оцінювання соціальної вразливості з урахуванням викликів воєнного часу та потреб повоєнного відновлення України.

Здійснені нами обґрунтування можливостей використання інтегрального індикатора AROPE як методологічної основи для модернізації системи моніторингу бідності в Україні та визначення напрямів його адаптації до умов воєнного часу і повоєнного відновлення дозволило побачити в AROPE не лише інструмент статистичного вимірювання, але й основу для формування комплексної системи оцінювання соціальної вразливості населення, що поєднує європейські підходи з урахуванням специфічних ризиків, характерних для сучасної України.

Подальші дослідження рівня бідності в Україні варто зосередити на тому, як війна впливає на рівень життя населення. Особливу увагу тут варто приділити внутрішньо переміщеним особам, сім'ям з дітьми, людям похилого віку, особам з інвалідністю, домогосподарствам, які втратили житло або джерело доходу. У цьому контексті важливим напрямом є адаптація методології AROPE до умов воєнного періоду та повоєн-

ного відновлення шляхом урахування не лише традиційних компонентів (ризиків монетарної бідності, матеріальної та соціальної депривації, низької інтенсивності праці), але й специфічних для України факторів: безпекових ризиків, вимушеного переміщення, руйнування житлової та соціальної інфраструктури, перебоїв з енергопостачанням, обмеженого доступу до освіти, охорони здоров'я, соціальних послуг та інших чинників.

Список використаних джерел

1. Atkinson A.B., Marlier E. Income and Living Conditions in Europe. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2010.
2. Nolan B., Whelan C.T. Poverty and Deprivation in Europe. Oxford: Oxford University Press, 2011. <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199588435.001.0001>
3. Лібанова Е.М. Бідність населення України: методологія, методика та практика аналізу / Нац. академія наук України, Ін-т демографії та соц. досліджень ім. М.В. Птухи. Умань: Видавець "Сочінський М.М.", 2020. 456 с.
4. Черенко Л.М. Нові форми бідності в Україні: основні прояви та оцінка масштабів явища. *Демографія та соціальна економіка*. 2015. № 1. С. 11–21. <https://doi.org/10.15407/dse2015.01.011>
5. Когатько Ю. Суб'єктивна бідність в Україні: динаміка, вплив пандемії COVID-19. *Економіка та суспільство*. 2023. № 54. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-54-26>
6. Новікова О.Ф., Сидорчук О.Г., Панькова О.В. та ін. Стан та перспективи соціальної безпеки в Україні: експертні оцінки: монографія. Київ; Львів: ЛПІДУ, НАДУ, 2018. 184 с. URL: https://iie.org.ua/wp-content/uploads/2018/11/Novikova_Sydorchuk_Pankova.pdf
7. Бондаревська К.В., Ткаченко Ю.О., Онищенко В.А. Бідність в Україні та перспективи її подолання. *Бізнес Інформ*. 2022. № 11. С. 162–168. <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2022-11-162-168>
8. Сіденко С. Соціальний вимір європейської інтеграції. *Демографія та соціальна економіка*. 2025. № 4. С. 3–22. <https://doi.org/10.15407/dse2025.04.003>
9. Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development. New York: United Nations, 2015. URL: <https://sdgs.un.org/2030agenda>

Надійшла 05.05.2026 р.

Прорецензована 15.05.2026 р.

Доопрацьована 29.05.2026 р.

Прийнята до друку після доопрацювання 10.06.2026 р.

Опублікована 28.06.2026 р.

References

1. Atkinson, A.B., Marlier, E. (2010). Income and Living Conditions in Europe. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
2. Nolan, B., Whelan, C.T. (2011). Poverty and Deprivation in Europe. Oxford: Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199588435.001.0001>
3. Libanova, E.M. (2020). Poverty of the Population of Ukraine: Methodology, Methods and Practice of Analysis. Uman: Sochinskyi M.M. [in Ukrainian]
4. Cherenko, L.M. (2015). New Forms of Poverty in Ukraine: Key Manifestations and Evaluation of Scale of the Phenomenon. *Demography and Social Economy*, 1, 11-21. <https://doi.org/10.15407/dse2015.01.011> [in Ukrainian]
5. Kohatko, Yu. (2023). Subjective poverty in Ukraine: dynamics and impact of the COVID-19 pandemic. *Economy and Society*, 54. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-54-26> [in Ukrainian]

6. Novikova, O.F., Sydorchuk, O.H., Pankova, O.V. et al. (2018). State and Prospects of Social Security in Ukraine: Expert Assessments: monograph. Kyiv; Lviv: LRIDU, NADU. URL: https://iie.org.ua/wp-content/uploads/2018/11/Novikova_Sydorchuk_Pankova.pdf [in Ukrainian]

7. Bondarevska, K.V., Tkachenko, Y.O., Onyshchenko, V.A. (2022). Poverty in Ukraine, Prospects for Overcoming. *Business Inform*, 11, 162-168. <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2022-11-162-168> [in Ukrainian]

8. Sidenko, S. (2025). The Social Dimension of European Integration. *Demography and Social Economy*, 4, 3-22. <https://doi.org/10.15407/dse2025.04.003> [in Ukrainian]

9. Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development. (2015). New York: United Nations. URL: <https://sdgs.un.org/2030agenda>

Received on May 05, 2026

Reviewed on May 15, 2026

Revised on May 29, 2026

Signed for printing after revision on June 10, 2026

Published on June 28, 2026